

století s mistry nejmodernějšími, ale že jest to i v určitých případech *nutné*, a sice tam, kde jde o duchy jeho rázu, o duchy jasné, určité, slovem o duchy rázu Slavičkovy. Vermeer jest jedna z největších hodnot moderního umění a dílo jeho dává i v řadě případů vítanou míru, abys si uvědomil stupně dokonalosti i základní postuláty, bez nichž není uměleckého díla v plném smyslu slova. Neuvedl jsem tedy Vermeera nazdařbůh, nýbrž s rozmyslem, a soudím i dnes, že Vermeer jest nad jiné způsobilý, aby nám vyjasnil případ Slavičkův a orientoval nás v něm. Ovšem nejde to lehce pouhým srovnáváním sujetů (Vermeer byl krajinář jen výjimkou — ze čtyřiceti jeho děl jsou jen dvě krajiny), musí se sestoupit hlouběji do psychické organizace umělecké. A tu jest patrné, že nešlo mně o žádné snění, fantasování atd. (to jest mně v malířství stejně nesympatické jako dru Herbenovi), nýbrž o *vnitřní idealism* umělecké formy, o vnitřní rytmus a tvárné teplo, bez něhož není nejvyšších děl uměleckých. Nemohu ani dnes po výstavě Slavičkově napsat, než co jsem již napsal: „že leckdy uvízl v nižší sféře než ta, do níž zamýšlel proniknouti: chtěl býti přísný, a nejednou zůstal jen střízlivý; chtěl býti silný, a nepovzněl se někdy nad vehementnost; chtěl býti objektivní, a ztuhl sem tam v indiferentnosti“.

Neznal jsem, když jsem psal svůj článek v 7. sešitě Noviny, výroků a listů Slavičkových; zatím uveřejnila kromě dra Herbeny i pí A. H. své vzpomínky na Slavička, vyšly některé listy jeho ve Volných směrech. Překvapilo mne zde jedno: jak často Slaviček toužil zahodit všecku techniku, malovat bez techniky. Takový poměr k technice nemá, nemůže mít žádný zralý duch umělecký, který jest jejím pánem; tak soudívali jen umělci, kterým jest technika posud nebezpečím, — a já cítil a vyslovil jsem *takto* případ Slavičkův, i vidím ve výrocích jeho bezděčné, ale velmi autentické potvrzení svého soudu. Zralý umělec má k technice poměr velmi prostý: miluje ji jako svůj nástroj, zdokonaluje ji jako svůj nástroj. Chirurg nebude jistě proklínat a odhazovat své steré subtilní nože a nožičky — ví, že bez nich nebylo by jeho umění. A stejný jest poměr zralého umělce k jeho technice: jest to jeho služka, ale služka nutná, bez níž se neobejde a které bude tedy vděčný, již bude tedy přát, o jejímž charakteru bude tedy přemýšlet, jejíž výkonnost bude chtít tedy stupňovat. Jak jest dojemné, čteš-li v Deníku Delacroixově neustále, jak opravdově a úsilně přemýšlí o technice, o jejích finesách, o jejích tajemstvích! *Zde* jest mně mužný, otevřený poměr moderního umělce k jeho technice, k jeho řemeslu.

Nepíší tyto řádky, abych snižoval Slavička. Ctím stejně jako dr Herben Slavičkovu veliké a opravdově mužné úsilí umělecké, jímá mne stejně jako jej jeho tragický osud, vidím v něm jeden z největších výtvarných talentů, které jsme měli, — v tom není rozporu mezi drem Herbenem a mnou. Ale pokládám za nespřávné dělati z něho tu *definitivnou* hodnotu, jak ji dělá z něho dr Herben a jiní oslavovatelé. Tou Slaviček prostě nebyl a nemohl ani dnes býti. Slaviček byl člověk prudkého kvasu a varu uměleckého, vývoje často překotného. Kdyby byl žil deset let ještě, sám byl by pravděpodobně pozdějšími pracemi svými korigoval v mnohém své stadium dnešní. Dr Herben formuloval svůj soud o Slavičkově jako o absolutní hodnotě větou: „Dle mého pozorování tvorby Slavičkovy buď lze krajinu *určitou*, českou a každou, malovat jen tím uměleckým pochodem, jak se na ni odvažoval Slaviček, *nebo se vůbec malovat nedá*.“ To jest, opakují, estetický absolutism, který odporuje vši logice umělecké tvorby. Nikoliv: tytéž sujety dají se malovat i jinými uměleckými methodami, než jak je maloval Slaviček, a metho-

dami po případě vroucenějšími a bohatšími (při stejné určitosti), a přijdou malíři — snad za dvacet, snad za třicet, snad za padesát let, ale přijdou *jisté* —, kteří nám podají tytéž krajiny české jemněji a hlouběji než Slaviček, kteří, krátce, přepíší Slavička do umělečtější verse. Takový jest prostě odvěký zákon vývoje uměleckého.

Každý kult, budíž sebeupřímněji myšlený a cítěný, může se státi nebezpečím mladšímu uměleckému vývoji. A stává se nebezpečím opravdu v tu chvíli, kdy *slabosti* patronovy berou se za *sílu*. A toho nejsme daleci, do toho upadáme již v dnešním kultu Slavičkově. V Slavičkově vedle síly a kladů jsou i negativnosti a slabosti; má-li nám případ jeho býti poučením (a tím býti může jako málokterý druhý), musíme v něm dovést *jasně lišiti*, musíme v něm dovést *jasně čísti*. Pro ty z mladší generace, kteří porozuměli již mému prvnímu článku, psány jsou i tyto věty.

O Matissovi,

jehož jméno jest tak často vyslovováno, mluví-li se o moderním francouzském umění, otiskujeme v tomto sešitě pěknou a opravdu kritickou práci p. Kubišovu. Pan Kubišta kritizuje mimo jiné postulát Matissov, že umění moderní má býti jakousi lenoškou, v níž by si odpočinul unavený, moderní, velkoměstský bursián, a odsuzuje tuto tendenci jako nebezpečnou dekorativnost. Šest reprodukcí z Matisa a překlad jeho programového článku o moderní malbě přineslo 4.—5. číslo letošních Volných směrů; tam budtež odkázáni čtenáři, kteří chtějí míti doklady ilustrační k článku p. Kubišovu.

Dopis Augustina Smetany

Rozkošný list tohoto významného filosofa našeho, psaný z Tubink neznámému adresátovi, uveřejňuje a provází vysvětlivkami prof. Krejčí v posledním sešitě České mysli. Velmi vtipně charakterizuje tu pisatel autora Života Ježíšova a Staré a nové víry, Friedricha Davida Strausse, a herbartovce. „Se Straussem doufám brzy zdůvěrním. Jako pravý Šváb jest jen theoreticky volný, v životě praktickém jest to počestný šosácký Michl.“ Právem vidí tu prof. Krejčí příbuznost mezi soudem Smetanovým a Nietzscheovým z první Unzeitgemässe. Ještě rozkošněji bodnul Smetana herbartovce v osobě prof. Exnera. „Exnerovo mínění o mně jest prostě hrubé; bolelo by mne, kdybych si ho nedovedl vysvětlit z jeho herbartovství. Jako nemají jejich jednoduché bytosti žádného mládí a jen v nekonečném čase, v absolutním „Až později“ dospívají k živé působnosti, tak nerozumějí také herbartovci intenzivní síle mladosti. Objektivní nečinnost jednoduchých bytostí stává se u stoupců subjektivní leností.“

Z výroků Walta Whitmana

Horace Craubel, společník velikého básníka amerického, zaznamenal si řadu výroků jeho. Zvláštní rozsmávaná svěžest jest jim vlastní: básník nevěděl ani, že

budou přišpendleny na papír, a vyjadřoval se tedy velmi upřímně a bezprostředně. Překládám některé z nich.

Kritikové. Jsou kritikové a kritikové. Neznáte tuto čeleď jako já — prokleté těsto, z něhož jsou upečeni — pravý jed, a ne sůl země. Někteří z mých odpůrců stojí poctivě na opačném stanovisku — jsou z jiného tábora, jsou upřímní a poctiví a vážím si jich. Jiní jsou však perfidní, jsou z řádu reptilií. Nezkusil-li jste toho a nesetkal-li jste se přímo s mentory, kritiky a censorsy, nemáte představu o jedu, žárlivosti, malichernosti, potměšilosti, jež vyznačují jejich nepřátelství.

Obecenstvo. Nač třeba míti pozor, jest, abys uspokojil spíše sebe než obecenstvo. Nevím, má-li to říci poctivý chlap, ale kdyby mně bylo dovoleno, řekl bych: Jsem-li jen sám sebou spokojen, pliji na to, co si myslí o mně obecenstvo.

Největší neštěstí. Nedovedu si představit většího neštěstí pro člověka, který za něco stojí, který doufá růst a kvést, který má v sobě z čeho vyvést dílo, než zdědí-li příjem, blahobyť, statky — jest sám dán v zástavu za protekci světa.

Jazyk uměle utvořený. Jazyk nemůže být vyroben: musí vyrůst, jako roste strom. Přiznávám se, že pochybuji o možnosti všeobecného jazyka; ctím však ctizádost těch a vážím si těch, kdož si staví ideál v tomto směru. Cítím jaksí, že to souhlasí s vývojem, že jest to částí pokroku, aby byly různé jazyky... Jazyk jest cosi, co jde svou vlastní vývojovou cestou: jest možno, že jednoho dne splynou všechny idiomy v idiom jeden, ale nestane se to dekretem učenců nebo ediktem vydaným z universit. Všeobecný jazyk musí odpovídati mnohonásobným požadavkům; musil by mít na zřeteli Asiaty, černochoy právě jako všechny ostatní, nesmí odmítati žádný národ, žádný kmen, buďtež sebevzdálenější. Nepravím, že všeobecný jazyk nemůže se narodit, ale jsem si jist, že nemůže býti vyroben úmyslně, kus po kuse, školskou mechanikou.

Na čem v poesii nejprve záleží. Mezi podmínkami, které musí naplnit spisovatel, jsou brilanty, perly, krystaly — jiskřivé epigramy, velkolepé vědění, výmluvnost, která dává relief větě, — toho všeho nikterak nezneužívám, to všecko má také svou důležitost, ale nejvýše až druhého nebo třetího řádu. Avšak v každém díle obrazném, v každém ryzím díle básnickém musí být vlastnost prvořadá, již jest nade vše třeba. Nemůžeš jí naznačit, ani pojmenovat, ani popsat, ale je-li zde, cítíš ji hned: přímý výstřik přírody. Ona odděluje výraz formální, konvenční, vypůjčený od pravého žáru duchového.

Francouzská věda a německý duch

Občas ozývají se ve Francii hlasy, které žalují na moderní vědu francouzskou jako na zněmčilou; zrazuje prý širší a volnější tradici francouzského ducha a ničí ji pedantismem a mechanismem německých method. Z beletrie francouzské známy jsou romány Barrésovy, které jsou misty vášnivými útoky na francouzské kantovce, na mladé profesory universitní, již prý násilně očkují do mládeže ducha zcela protivného rázu jeho. Netroufám si rozsouditi, kolik jest na obžalobách těch pravdy, ale hlasy takové nejsou řídké a dnes upozorňují na článek Henriho Massise v Paris-Journal z 5. června, který má mottem slovo proslulého amerického filosofa-pragmatika Williama Jamesa: „Braňme se proti kultuře německé“ a obrací

se proti vědecké výchově na Sorbonně. Vědu německou vyznačuje podle Američana pedantismem scholastický a profesionální rutinérství a ducha toho domnívá se nalézati Massis i na Sorbonně. „Na literární fakultě každé odvětví studijní jest postaveno pod kontrolu ředitele, jemuž ostatní profesori jen přísluhují. Chtějí tak odosobnit vyučování a dáti mu jakéhosi druhu jednotu administrační. Jest to departement vědění, jež spravují úředníci hierarchicky roztrženi. Druhdy kupili se všichni kolem mistra, jehož originalita a talent lákaly k sobě mladé duchy, a celé generace vytvářely se u těchto skvělých osobností. Dnes musí však učiti takový Bergson na Collège de France: Sorbonna nesnesla by dnes tohoto hlubokého myslitele mezi svým personálem, tato mohutná osobnost vadila by zde úřednické službě. Ostatně jeden z profesorů nejvíce poslouchaných na tomto slavném ústavě, jeden z těch, kdož reformovali literární licenciát, vykládal nedávno významně: ‚Zde, řekl, není třeba talentu.‘ Ano, na Sorbonně bojí se talentu, vzdalují jej od sebe. S jakým opovržením mluví se na této literární fakultě, kde měl by se především žítí smysl pro kulturu lidství, o literárních osobnostech, o muzích ‚prostých vši metody vědecké!‘ Na Taina, na Renana hledí se tu jako na pouhé diletanty.“

„Naše vyšší vzdělání nepočítá s kulturou a předstírá, že chce sloužiti jedině vědě. Křivá snaha přenášeti metody exaktně vědecké na literární kulturu zavědla naše moderní sorbonnisty do žertovných bludů. Zdaž by se nesmál William James této germánské manii, která nazývá ‚Laboratoří filologie francouzské‘ sál, v němž studenti preparují francouzské autory, a tuto preparaci ‚praktickými pracemi‘? Kde jest co hrubšího než vyhledávání takových dětinských analogií, které chtějí klamati?“ A později: „Naši profesori z vyššího literárního školství zajímají se mnohem spíše o techniku než o výsledky. Methodám a nástrojům přikládají takový význam, jako by mohly nahradit všecko. Technika jest jistě vzácná věc, ale výsledky jsou ještě vzácnější. A jakého cíle chce se zde dosáhnout? Výchovy duchové. Ale na Sorbonně není o to nejmenší péče a táží se: kdo vezme nyní na sebe ten úkol? Sestavovat bibliografie, dělat vědecké práce, všecko v pořádku. Ale nesmí se pokládat za cíl, co jest jen prostředkem. Pěstují u našich studentů hned od jejich počátků ‚speciální rutiny profesorské‘. Uspíšená specialisace a úzké metody mechanisují je nakonec a způsobují, že ‚nedovedou dýchat, co v naší přirozenosti jest jaksí širým, volným vzduchem‘. A tak jest ničena každá spontánnost, všecka svěžest mladých tvořících se inteligencí. V tomto listě, kde hájí se francouzská kultura, jest nutno žalovati na tuto germanisaci našeho vysokého školství literárního. S Williamem Jamesem, který ukázal na vážnost tohoto nebezpečí, přejeme si, aby nastal brzy návrat k tradici širšího lidství.“ Potud uvedený list. Nejsm věru nakloněn souhlasiti a priori s takovými hlasy; naopak: žaloby takové dotýkají se mne a priori nesympaticky. Vím příliš dobře, jak lehko podléhá širší veřejnost a tisk neodborný optickým klamům a jak snadno vidí zbytečný formalism nebo pedantism a scholastism v něčem, co jest nutná kázeň a methodická stylovost a vázanost, conditions sine qua non každé tvorby nejen vědecké, nýbrž i umělecké a básnické. „Odborných formalistů“ a „básnických scholastiků“ spílali na př. i Baudelairovi i parnasistům i Moréasovi, všem, kdož pojímali a cítili poesii a umění jako uzavřenou říši, která má své zákony, řády a metody. Ale tento hlas není hlas neodborný, nýbrž, zdá se, dosti poučený a zasvěcený, a pokud znám sám poměry a lidi, o nichž se zde píše, není bez zrnka pravdy. A toto zrno pravdy nemá